

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

“ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ ТА МИТА”

**МАТЕРІАЛИ ХVІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

25 жовтня 2024 р.

**Дніпро
2024**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

**“ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ
ТА МИТА”**

**МАТЕРІАЛИ ХVІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

25 жовтня 2024 р.

**Дніпро
2024**

УДК 930+339:336.24

*Рекомендовано до друку вченою радою Університету митної справи та фінансів
(протокол № 5 від 28.10.2024)*

ОРГКОМІТЕТ
XVIII Міжнародної наукової конференції
“ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ ТА МИТА”

Головуючі:

Смолій В. А., д.і.н., академік НАН України, директор Інституту історії України Національної академії наук України

Ченцов В. В., д.і.н., д.держ.упр., проф., перший проректор Університету митної справи та фінансів

Заступники головуючих:

Морозов О. В., д.і.н., доц., в.о. завідувача кафедри історії та теорії держави і права Університету митної справи та фінансів

Приймаченко Д. В., д.ю.н, проф., проректор з наукової роботи Університету митної справи та фінансів

Шевченко В. В., к.і.н., с.н.с., старша наукова співробітниця відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України Національної академії наук України

Берестень Ю. В., к.і.н., доц., доцент кафедри історії та теорії держави і права Університету митної справи та фінансів

Сухомлин О. Д., доктор філософії з історії та археології, ст. викл. кафедри історії та теорії держави і права Університету митної справи та фінансів

Члени організаційного комітету:

Блануца А. В., к.і.н., старший науковий співробітник відділу історії України середніх віків та раннього нового часу Інституту історії України Національної академії наук України

Григораш О. В., к.е.н., доц., начальниця відділу міжнародних зв'язків Університету митної справи та фінансів

Дерев'янка Т. П., заступник начальника відділу документаційного забезпечення Університету митної справи та фінансів

Марценюк О. О., к.держ.упр., керівник навчально-наукового центру Університету митної справи та фінансів

Історія торгівлі, податків та мита : матеріали XVIII Міжнародної наукової конференції. – Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2024. – 200 с.

ISBN 978-966-328-228-2

У збірнику опубліковано тези доповідей учасників XVIII Міжнародної наукової конференції “Історія торгівлі, податків та мита”, присвячені конкретно-історичним, історіографічним та джерелознавчим аспектам розвитку торгівлі, справляння податків та зборів, митних органів окремих держав та міжнародних організацій від стародавніх часів до сьогодення.

Упорядкування і редакція Берестень Ю. В., Сухомлин О. Д.

ISBN 978-966-328-228-2

© Колектив авторів, 2024

© Університет митної справи та фінансів, 2024

© Інститут історії України, 2024

ЗМІСТ

Гетьманець А. Д. Великий шовковий шлях: роль у становленні міжнародної торгівлі	7
Речун О. Ю., Новосад А. Я. Еволюція торгівлі в стародавніх організаціях: від бартеру до перших монет	10
Власюк Т. О., Бардак М. М. Трансформація торговельних шляхів: від караванних маршрутів до сучасних логістичних систем	14
Санжарова Г. Ф., Санжаров В. А. Пізньосередньовічний порт Лондон в англійській морській торгівлі	17
Бродовська В. Ю. Система оподаткування Запорозької Січі	21
Паславська Н. О. Львівська торгівля та ремесло: історіографія проблеми	25
Боровик П. М., Шемякін М. В., Мовчан Д. С. Теорія ренти і підходи до оцінки землі Вільяма Петті	30
Крішан А. Ш. Розвиток торговельно-виробничих відносин у козацькій Лохвиці у другій половині XVII ст.	32
Кригульська Т. Б. Митні збори часів Запорозької Січі: історичний екскурс	36
Лютін Е. Р., Морозов О. В. Історичний контекст торгівлі британської Ост-Індської компанії у XVII–XVIII ст.	38
Сорокіна С. В., Акмен В. О. Становлення торговельних відносин у Харкові у XVIII ст.	42
Павлусь К. О., Речун О. Ю. Історія розвитку торгівлі на території України	46
Жилко В. В., Речун О. Ю. Історія торгівлі та роль логістики в сучасних умовах господарювання	48
Морозов О. В. Експортні замовлення німецьких суднобудівних компаній для китайського флоту в період 1882–1899 рр.	50
Шандра І. О. Ярмаркова торгівля на українських землях як відтворення національного менталітету (XIX – початок XX ст.)	54

Пилипенко О. Є. Митна реформа 1891 р. та її значення для розвитку зовнішньої торгівлі України	58
Павленко С. С. Промислові виставки при японських консульствах та одеський досвід (межа ХІХ–ХХ ст.)	64
Дейнеко С. М. Вільнонаймані співробітники митних установ російської імперії наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. (на матеріалах Харківської митниці)	68
Лемішовська О. С. Історичні аспекти формування бухгалтерської інформації для процесів оподаткування господарських утворень у Галичині наприкінці ХІХ – в середині ХХ ст.	73
Берестень Ю. В. Система організації фінансового забезпечення альтернативної військової служби менонітів Півдня України (1880–1918 рр.)	76
Thorsten Krings. Hyper-inflation in Germany 1914–1923: ten years that shaped Germany’s collective psyche	81
Малиновський Б. В., Малиновська Т. В. Ціни на продовольчі товари в Україні навесні 1918 р. (за даними австро-угорських та німецьких представників) ...	92
Купчик О. Р. Про торговельного представника УСРР у Чехословаччині на початку 1920-х рр. Матвія Ломовського	94
Сухомлин О. Д. Інформаційний потенціал документів фонду Р-1777 Державного архіву Дніпропетровської області для дослідження діяльності Торгсину	96
Бойко Д. І. Контрабанда алкоголю в Україну у ХХ – початку ХХІ ст.: історичний аспект	100
Левченко Є. О., Запорожченко Ю. В. Контрабанда лісу в Україні у ХХ – на початку ХХІ ст.: соціально-економічні та екологічні наслідки	104
Фрадинський О. А. Організація закупівель і постачання за системою ленд-лізу в СРСР	108
Покотило М. Ю., Лісова І. В. Історія формування міжнародних торговельних блоків та їх вплив на світову торгівлю	112
Бендус А. І., Розумович Н. Ф. Історія торгівлі та торгових центрів Івано-Франківська у 1970–1990-х рр.	116

Ченцов В. В., Григоращ О. В. Музей митної справи УМСФ на міжнародній арені	119
Дегтярьов Є. О. Контрабанда зброї в Україні у XXI ст.: історичний аспект	122
Куцька О. М., Кмін А. Функціонування чорноморського зернового коридору в умовах російсько-української війни (досвід 2022–2024 рр.)	125
Похваліта К. С. До питання торгівлі людьми в Україні в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну	129
Богачова Г. С. Організаційні аспекти реалізації митної політики в системі фінансової політики держави засобами тарифного та нетарифного регулювання	132
Щербина Ю. Використання мотиваційного менеджменту в підприємницькій діяльності	135
Чуйко М. М., Фалалєєв Є. С. Митне оформлення імпорту товарів в ЄС	139
Чуйко М. М., Носов Б. А. Світові тенденції експорту та імпорту шоколаду	141
Тимченко Н. М. Історія розвитку бенчмаркінгу як інструменту управління торговельними підприємствами в Україні	144
Воруша К. В. Актуалізація питань удосконалення митного оформлення транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України	148
Чернетко В. Д., Запорожченко Ю. В. Вивезення культурних цінностей з України в умовах “гібридної” війни (2014–2024 рр.)	150
Моїсєєв Д. Контрабанда лісу в Україні на початку 20-х рр. XXI ст.	153
Доброхліб А. С., Запорожченко Ю. В. Контрабанда наркотиків в Україні під час повномасштабного вторгнення. 2022–2024 рр.	157
Брюхова К. О. Аналіз стану торговельної галузі України у 2022–2024 рр.	160
Запорожченко Ю. В. Нелегальна торгівля в Україні. 2022–2024 рр.	164

Jurušs Māris. Transformation from tax harmonization to global financial safeguarding	167
Грабчук І. Л., Оріховська О. Р. Еволюція форм розрахунків у міжнародній торгівлі	171
Бразилій Г. А., Чичужко М. В. Еволюція автоматизації обліку податків: від паперових документів до цифрових рішень	174
Бессонова А. В., Сидорук О. О. Перспективи розвитку системи оподаткування України	177
Бессонова С. І., Шевченко А. А. Вплив підвищення податків на діяльність підприємців та підприємств	181
Ільєнков Д. А. Еволюція продуктового менеджменту як чинника вдосконалення ІТ-продуктів в електронній торгівлі	184
Івашкін Д. Упровадження технологій ШІ в роздрібну торгівлю	188
Чуйко М. М., Чегодаєв О. О. Особливості експорту меду до країн ЄС	192
Atanasova Irina Georgeva, Ivaylo Stoyanov Ivanov. Taxation in the sharing economy: a case study of Airbnb in Bulgaria	194
Бойко Г. А. Аналіз українського ринку взуття з технічних конопель	196

Таким чином, торговельні шляхи відіграли ключову роль у розвитку цивілізацій від найдавніших часів і до сьогодення. Вони сприяли не лише економічному зростанню, але й культурному обміну між народами. Спочатку це були сухопутні торгові шляхи, потім – морські, залізничні та сучасні авіаційні маршрути. З розвитком технологій, особливо з появою електронної комерції, торговельні шляхи стали ще більш ефективними та охоплюють весь світ. Це сприяє взаємопов'язаності країн, що, в свою чергу, стимулює економічний розвиток і поглиблює міжнародне співробітництво.

ПІЗНЬОСЕРЕДНЬОВІЧНИЙ ПОРТ ЛОНДОН В АНГЛІЙСЬКІЙ МОРСЬКІЙ ТОРГІВЛІ

Санжарова Галина Федорівна

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

(м. Київ)

Санжаров Валерій Анатолійович

Державний податковий університет (м. Ірпінь)

Зареєстровані митні рахунки середньовічної Англії (включають зведені підсумки різних митних зборів у кожному порту) збереглися майже безперервно з початків існування королівської митниці наприкінці XIII ст. Митні рахунки забезпечують довгострокову статистику за англійськими портами насамперед для таких важливих торгів, як експорт вовни та тканини.

Конкретні митні рахунки – це докладні записи, які вели призначені митні посадові особи, які надсилались до Казначейства для складання зареєстрованих рахунків. Їхня виживаність менша, але вони містять набагато більше інформації про торговців та їхні вантажі, оскільки зазвичай перераховують дату прибуття чи відправлення кожного судна, імена капітана та торговців, порт приписки, оцінку кожного вантажу та суму митних платежів. У більшості портів спеціальні рахунки для основних королівських митних зборів – субсидій на вовну та тканину, тоннаж і паундаж – були об'єднаними в один рахунок, але в Лондонському порту вони зберігалися на трьох окремих рахунках, ймовірно, через значно більший розмір тамтешньої торгівлі.

Завдяки цим дуже детальним джерелам можна дослідити роль Лондонського порту в заморській торгівлі середньовічної Англії. Перші кількісні свідчення відносяться до 1203–1204 рр., коли на порт Лондона припадало 17% вартості королівського податку на експорт та імпорт. Кращий показник (29%) був тільки у Бостонського порту на східному узбережжі, через який проходило більше експорту вовни, на якому значною мірою базувався цей податок. Однак на початку XIV століття більше половини експорту вовни з Англії – безумовно основного експорту країни – відправлялося з порту Лондона, а наприкінці XIV експорт вовни зріс до приблизно 60%, а прибутки від торгівлі вовною становили багатство багатьох найзаможніших громадян Лондона. Хоча експорт вовни з Англії скоротився в XV столітті, частка лондонського порту в цій стратегічній торгівлі зросла до 70–55% у другій половині XV ст.

Участь Лондона в розвитку експорту англійської тканини також почалася повільно, але швидко зростала. Експорт англійської тканини через лондонський порт зріс з 13% у середині XIV століття до 40% у 1430-х рр., до 60% у 1470-х рр. і, нарешті, до 90% до середини XVI ст.

Вирішальна роль експорту вовни та тканини в економіці Англії та їхня зростаюча цінність для лондонських купців стимулювали створення двох потужних торговельних інституцій: Merchants of the Staple та Merchant Adventurers. Через значний внесок митних зборів з торгівлі вовною в королівську скарбницю, англійська корона, щоб полегшити збір мит, проводила політику визначення певних основних міст (портів), через які мала відправлятися експортна вовна. Наприкінці XIV ст. король започаткував виробництво вовни в англійському гарнізонному місті Кале та зафрахтував групу переважно лондонських торговців вовною (Merchants of the Staple), які отримали монополію на експорт вовни в обмін на допомогу в захисті порту від французів і надання великих грошових займів короні на військові потреби. Митні збори з вовни приносили величезні суми банкірам корони, фінансовий тягар утримання гарнізону Кале та постійне падіння англійського експорту вовни створювали проблеми для Merchants of the Staple. Компанія Merchant Adventurers навпаки ставала все більш потужною в цей період, оскільки експорт тканини розширювався. Через привілеї, надані герцогами Брабантськими та спроби фламандців обмежити проникнення англійської тканини на їхні ринки,

Антверпен став центром більшої частини торгівельного промислу компанії на початку XV ст. До кінця XV ст. лондонці консолідували фінансовий і політичний контроль над цією регульованою компанією, яка дозволяла її членам торгувати як приватні особи, але організовувала кораблі та конвої, вирішувала суперечки між членами та відіграла ключову роль в англійських дипломатичних переговорах з Нідерландами.

Контроль лондонців над імпортом був не таким вражаючим, як контроль над експортом. Лише приблизно одна третина імпортованого вина з Англії проходила через Лондон; його частка в цій торгівлі зростає наприкінці XV ст., але становила незначну частину від тоннажу, імпортованого на початку XIV ст. У XV ст. масштаб лондонського імпорту загалом дотримувався тих самих стагнуючих і навіть спадних тенденцій, що й загальний англійський імпорт. В 1460-х рр., коли закордонна торгівля почала розширюватися, домінування Лондона в англійській закордонній торгівлі також зросло. За оцінками, імпорт Лондона в 1470-х рр. досяг 90 000 фунтів стерлінгів і згодом зріс до 247 000 фунтів стерлінгів у 1510-х рр.

Головним закордонним торговим партнером Лондона протягом пізнього Середньовіччя були Нідерланди; давні відносини постраждали внаслідок заборони Фландрією імпорту англійської тканини, щоб захистити свою власну торгівлю тканиною. Але коли вовняна продукція пішла через Кале, де вовну продавали як фламандським, так і голландським купцям, а лондонські купці почали працювати через Антверпен, звідки

англійська тканина потрапляла на ярмарки в Брабант і, зрештою, до німецьких споживачів, зв'язки відновилися. За сорок років після 1440 р. кількість англійської тканини, більшість з якої була середньої якості, проданої за розумною ціною, що проходила через Антверпен, зросла більш ніж удвічі. У цій торгівлі були значні підйоми та падіння під впливом політичних і грошових факторів, але загалом траєкторія була висхідною, особливо з точки зору посилення контролю Лондона над експортом тканини з Англії. В обмін на англійську тканину купці купували не лише фламандську та голландську продукцію, а й балтійські та італійські товари для реекспорту до Англії, переважно через лондонський порт.

СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ЗАПОРОЗЬКОЇ СІЧІ

Бродовська Вікторія Юріївна

Університет митної справи та фінансів (м. Дніпро)

Наприкінці XV ст. козацтво перетворилось на провідну верству, яка відіграла значну роль в економічному розвитку українських земель. Запорізька Січ мала свою власну податкову систему, особливості якої полягали в тому, що вона одночасно включала до свого складу традиційні фіскальні інструменти минулого, запозичені елементи з інших фіскальних систем, оригінальні, які використовувалися лише в козацькій державі. Під час формування козацької податкової системи січовиками був запозичений практичний досвід організації фіскальної системи Київської Русі та Великого Князівства Литовського.